

AB
13
H12

80
107

P. f. 110

Theologie
E. VI. 428

6

DE F I D E,

P A C E,

Gaudioq; in
Spiritu san-
cto.

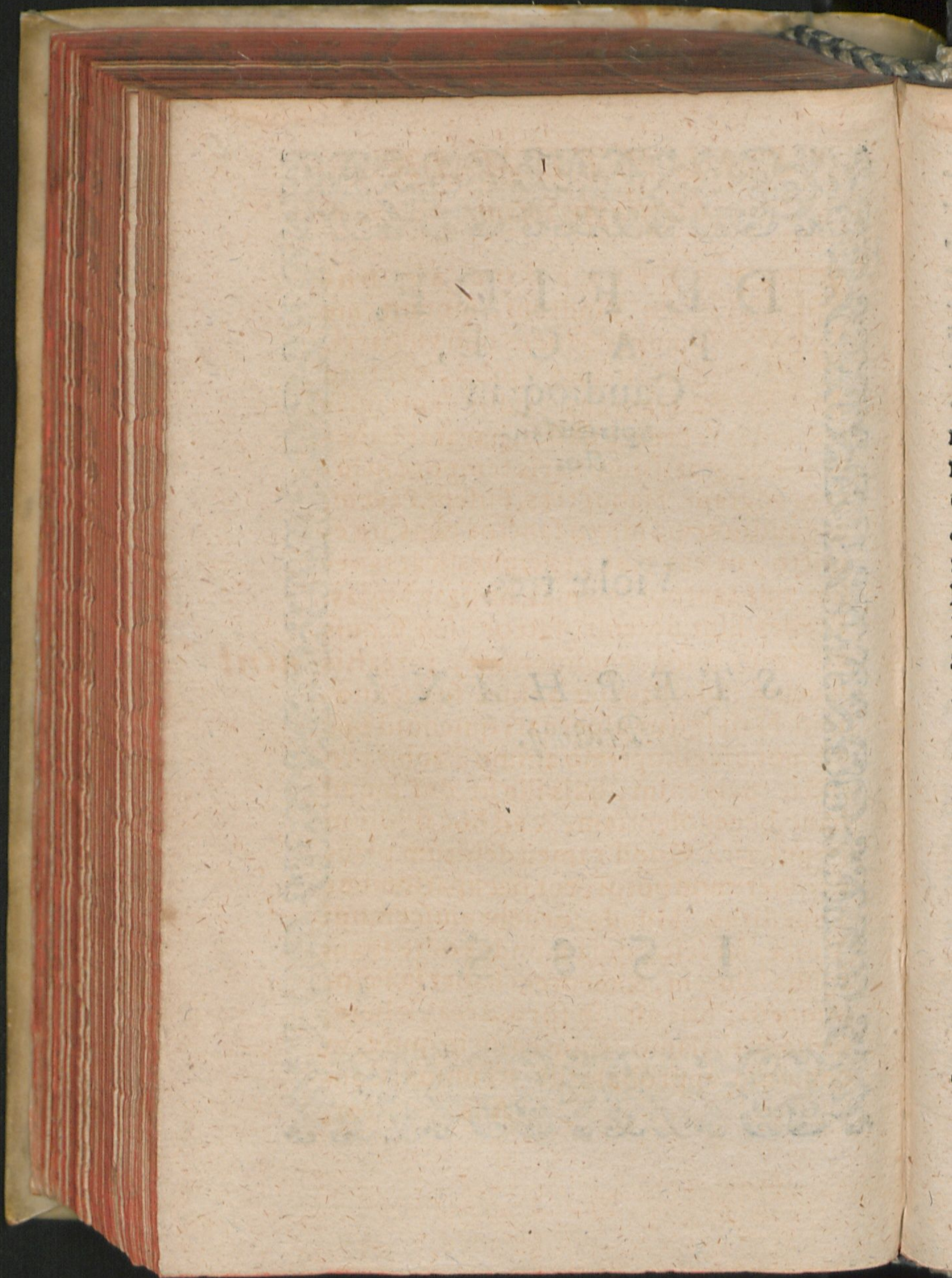
Violæ tres,

S T E P H A N I

Prætorij.

I S S S.

SALUTEM IN

Christo plurimam.

EVERENDE AC DO-
cte Vindruui, monuit me
nuper amicus non vulgaris,
ut, si quas Violas, quarum
fragrans odor animulas
marcidas recreare posset, paratas habe-
rem: hoc gratissimo veris tempore in lu-
cem ederem. Habui tres, Fidem, Pacem,
& gaudium in Spiritu sancto: quas ita e-
mitto, ut eas tibi præcipuè dicatas ve-
lim, qui tantopere amas nostras Musas.
Breues sunt flosculi, fateor: sed si quis
attentiùs ipsos considerauit, fortassis
succum inde hauriet animæ suæ saluta-
rem. Noli igitur aspernari quicquid hoc
est munusculi, optimo animo à nobis pro-
fecti. Scis enim, quis ille sit, qui me ad
hanc beneuolentiam, & ad hoc studium
impulerit. Quod tamen debitum priùs
exoluere non potui, tot occupationibus
impeditus. Mundo sordent eiusmodi
Violæ, fat scio: quia mundus odit suam
ipsius salutem, & mentem habet in Pello-
ponneso, hoc est, in foro, arca, lebere,
dolio, & thalamo. Cùm enim in quodam
conuiuio approbaretur eximius Can-
tor,

uerit

ille

tor, interrogatus rex Cleomenes, quomodo sibi Cantor ~~ipse~~ placeret: respondit, se non attendisse ad vocem Cantoris, mentem enim se habuisse in Peloponneso. Quæ vox, uti viri politici, cui Respublicæ fuit, suam excusationem fortassis habet: at insulitas mundi, contemnens vocem Evangelij, seu ut antea dixi, Violas vitæ, nullam excusationem admittit. Nos autem propterea non abijcimus confessionem Evangelij, vel si immaniùs nos exciperet immundus Mundus. Satis est mihi, quòd sciam, passim reperiri mentes honestas, quæ & honestè iudicent de nostris scriptis, & sereno non truci vultu ea ipsa legant. Horum pijs votis studia mea commendo: atq; his vicissim mea suspiria, & si quid præterea in me est, defero: in Christo Iesu, Domino meo. Bene vale, mi optime Petre VVindruui, & reuerendissimum vestrum, Ioannem Lorberum, ex me officiose saluta. Soltwedel. Anno M. D. LXXXV. XXX. Martij.

Stephanus Prætorius.

DE FIDE.

Ad Baptizatos.

*V*ALDE IN-
signis & memora-
bilis extat locus a-
pud D. Paulum, 2.
Timoth. 1. de æ-
terna nostra salute
in *CHRISTO* nobis donata, in
hunc modum scriptus: *DEVS* sal-
uos nos fecit, & vocavit vocatione san-
cta: non ex operibus nostris, sed ex suo
proposito & gratia, que data quidem est
nobis in Christo Iesu ante tempora secu-
laria: sed patefacta nunc est per appari-
tionem & Euangelium Seruatoris no-
stri. Et ad Tit. 3. Saluos nos fecit per la-
uacrum regenerationis. Quos quidem
egregios & intimis medullis infigendos

A 3   locos

locos D. Pauli, Doctor Lutherus Postilla Ecclesiastica, sectione prima, folio 74. sic enarrauit: Wir sind schon selig / zuwider den Werckheiligen / welche durch ire Werck die seligkeit / als were sie noch ferne von jnen / haben vnd erlangen wollen. Denn Christus hat vns schon selig gemacht in der Tauffe / wie S. Paulus spricht: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Vnd folio 75. Die Tauffe machet den Menschen ganz vnd gar auff ein mal rein vnd selig: das zu dem heubtstück vnd erbe solcher vnser seligkeit nichts mehr not ist / denn der Glaube an solche reiche gnade.

Est autem vox salutis in hisce & similibus locis luculentissimæ significationis: sed præcipuè complectitur remissionem peccatorum, donationem nouæ iusti.

*iustitiæ, ornamentum τῆς ὑποθετικῆς τοῦ Θεοῦ,
inhabitationem sancti Spiritus, & vi-
tam æternam. Hæc summa, ingentia, &
incomparabilia beneficia, omnibus ac sin-
gulis Electis à Deo liberalissimè dona-
ta sunt in Baptismo, perpetuo iure. Si
enim in C. Iulio Cæsare nullæ reliquiæ si-
multatis resederunt, si quando semel ex-
oratus alicui ignouit, teste Cicerone, ora-
tione pro Deiotaro: quanto minus in Deo
quicquam simultatis residere putandum
est, postquam nos semel in gratiam re-
cepit. Verè igitur nos sumus iam rege-
nerati, ac pristina nostræ dignitati resti-
tuti. Wir sind jetzt eben so herrliche
vnd schöne Leute / als wir vor dem
falle gewesen / Ja noch viel herr-
licher vnd schöner. Der fall Adæ
ist vber hoffnung vnd zuuersicht
zu wol geraten / vnd vns eitel ge-
win vnd wucher worden: Quemad-*

A 2

modum

modum Ecclesia canit, O culpa beata: &
D. Bernhardus sermone de Maria vir-
gine testatur: Per unum virum omnia
restaurata sunt, non sine foenore gratia-
rum. Non enim sicut delictum: Ita &
donum. Sed excedit damni aestimatio-
nem beneficij magnitudo. Et Iohannes
Hussus: Sancta Ecclesia, quae est prae-
destinatorum uniuersitas, tantis est the-
sauris Iesu Christi ditata, & eius pulcri-
tudine decorata, ut non describi, sed so-
lum admirari possit. Quoniam iam sumus
iusti, non iustitia hominum aut angelo-
rum, sed iustitia Dei. 2. Cor. 5. Sumus
etiam dilecti Dei, Rom. 1. hoc est, Filij
Dei, quos DEVS in amoribus & de-
licijs habet, quos unice & effusis habenis
diligit: licet quandoq; hunc summum ar-
dorem dissimulet, & variae cruci nos
subijciat, honestissimis rationibus ad-
ductus. Nemo enim sine cruce unquam
bene

benè vixit: & nemo cum cruce malè.
Deinde etiam sumus lucidissima templa
Spiritus sancti, 1. Cor. 3. Atq; heredes
vitæ æternæ. Rom. 8. Quando enim san-
cti de conualle plorationis curriculum vi-
tæ suæ inter odium, liuorem & maliciam
huius mundi absoluerunt, defuncti omni-
bus laboribus, curis ac lacrymis: & iam
afflictum spiritum ex angusto & anhe-
lo pectore emittunt: non descendunt in do-
mum Plutonis: sed inter molles & fra-
grantes Angelorum manus subuolant
Sancti in amœnos cœli hortos, usq; ad di-
em mundi extremum, quo toti excita-
buntur ad nouas & insperatas delicias
vitæ æternæ.

Quæ quidem amplissima nostra bona
in fonte baptismi Dei gratia & munere
nobis affatim concessa & exhibita, ut
maturè intelligere & admirari discant
adolescentes, operæ precium est. Inprimis

A 5

vero

vero animis multum salutis adferunt
hæc bona, si vera fide possideantur. Est
enim Fides hypostasis, seu firma assensio
earum rerum, quæ quidem verè adsunt,
non autem coram videntur. Et talis fides
est τεμέλειον τῆς σωτηρίας, fundamentum
salutis, ut Clemens loquitur: quamvis
non sit πλεονέκτημα τῆς φύσεως, pro ut Ba-
silidis sectatores docuerunt. Hinc D.
Bernhardus serm. 3. de natiuit. In fide
sanitas animæ est: quia, qui crediderit,
saluus erit. Idem serm. 4. de ascens. Fi-
des instillat robur, & magnanimum fa-
cit. Quicquid enim sine fide præsumitur,
non est ulla animi solida magnitudo, sed
ventosa quædam inflatio. Ach welch
ein frölich vnd mutig hertz machet
verstandt vnd glaube. In fatuis nihil
inest, præter mœrorem & pusillanimita-
tem. Quapropter hortor vos pauperes
adolescentes, ut hæc diuitias salutis Ie-
su

fu Christi in solis vestris bonis numere-
tis. Wir müssen doch sonst nicht
viel in der Welt haben. Weisheit/
heil vnd reichthumb gehören nicht
zusamen / Es were einem zu viel.
C. Plinius ad Bebiu Hispanum scribit:
Scholasticis sufficit abunde tantum soli:
ut releuare caput, reficere oculos, reptare
per limitem, unamq; semitam terere,
omnesq; viticulas suas nosse, & nume-
rare arbusculas possint. Ja wer nur so
viel hette. Habeamus igitur thesauros
Christi, & gazas Basily, de quibus Nys-
senus scribit: Sobrietas illi pro domicilio
erat: Sapientia loco prædij: Iustitia autem
& veritas & puritas pro splendidis &
magnificis ædificiorum ornamentis. De-
inde etiam vos oro, ut plena animi fidu-
cia in hac, quæ ad vos semel in baptismo
delata est, gratia conquiescatis. Ver-
lasset euch nur künlich auff ewre
se.

Religite. State animis, in vita & morte, firmis radicibus salutis innixi, & caute, ne quo æstu terroreue generosam ac validam vestram fidem Satan infringat. Habetis iam pridem donum iustitiæ, gratiæ Dei, Spiritus sancti, & vitæ æternæ: de his bonis gloriamini & triumphate. Atqui ut accendatur et crescat in vobis aurea & salutifera fides: pro eius munere Deum precamini, & de vestra salute libenter ac frequenter inter vos confertote. Proderunt vobis ad hoc limpidissimi fontes Israelitici. Ita in vobis habitabit & viuet Iesus Christus: qui, non existente fide, in nobis q. mortuus est: & percipietis, sub sereno vultu æterni vestri patris, dulcissimos fructus de ligno vitæ in medio Paradisi. Nunquid præterea vultis? Concordiam inter vos mutuam alite. Stoliditatem vitate. Grauitati assuescite. Sobrii estote. Licentiam

centiam cupiditatum refrenate. Quæ mi-
nus sapienter & laudabiliter à vobis ge-
sta sunt, emendate. Finem orandi non
facite. De societate gloriæ & maiestatis
Christi gaudete. Columnas Herculis por-
tate: & in amore Dei Patris, Dei Fi-
lij, & Dei Spiritus sancti respirate:
beneq; sperate. Nam iuxta Na-
zianzeni dictum, Spes ma-
gnæ & excelsæ magno
& excelso fine
concludun-
tur,

DE PACE.

DULCE EST NOMEN pacis, gratoque introitu animis non feris illabitur: at res ipsa, ut Cicero in Philippicis ait, longe dulcior est, & maxime salutaris. De civili pace hoc loco nihil dicam: tantum moneo adolescentes, ut abhorrentes ab omnibus doctrinarum corruptelis pie & honeste vivant, ne sceleratis moribus Turcorum aciem in mediam Germaniam attrahant: id quod Greci leues, superbi, & libidinosi olim fecerunt, & Itali breui facient. Sed de pace conscientiarum nobis hic brevis sermo erit institutus: quam pacem ita nonnulli definiunt, ut dicant, eam esse liberationem animi à sensu & aestu dolorum ac pauorum, qui naturali lege peccatum & iram Dei sequuntur: esseque suauem tranquillam

quillitatem cordis, ex agnitione remissionis peccatorum & gratiae Dei profectam. Alij compendiosius pacem esse aiunt, vacare dolore ac metu, peccati & irae: propter remissionem & gratiam, in baptismo acceptam. Tali pace praeditus fuit Adae animus ante lapsum. Quoniam tum nullos sensit vel dolorum vel paenarum stimulos: sed in integra iustitia, & summa Dei benevolentia, securus & supinus, suavissimum in modum acquieuit. **Adae hertz ist wie ein stilles wasserlein gewesen/welchs durch keine sturmwinde beweget vnd verunruget wird.** Vixit igitur Adam beatissimè. Nam εὐθυμία, seu salus ac beatitudo animorum, maximè consistit in vacatione doloris ac metus scelerum & paenarum: & propriè est, Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa. Post lapsum verò amisit Adam hanc summam felicitatem, &

Et cum se tum nos omnes in profundissi-
mum dolorum & pauorum barathrum
præcipitavit. Unser ganzes leben ist
nichts anders / denn eitel vnruhe /
herzleid vnd schrecken / præsertim
quando aliquis singularis & insignis ca-
sus errati aut infortunij accedit. Sed Fi-
lius Dei, flos amoris generis humani, e-
ripuit nos rursus ex isto miseriarum ba-
rathro, & pristinae felicitati restituit.
Nam initio pro nobis factus est homo, &
peccatum, hoc est, victima pro peccato,
ut fieremus iustitia Dei, & filij Dei,
expertes omnis peccati & iræ. 2. Cor. 5.
Deinde abluit nos publico & solenni ri-
tu, coram oculis angelorum & Ecclesie,
ab omni peccato & ira, limpidissima illa
baptismi aqua, per quam etiam nobis in-
dumentum æternæ iustitiæ induit, &
gloriam adoptionis applicavit. Diserte
enim Paulus scribit, 1. Cor. 6. & Eph. 5.
Eratis

Eratis quondam omnium pollutissimi:
at nunc abluti, & tam decori redditi
estis, ut nec vel leuis rugula, vel tenuis
macella in vobis manserit reliqua, iusta
accusatione & damnatione digna. Quin
imò adeo illustres iam estis facti, ut cum
ipso sole & Angelis de iustitiæ claritate
& excellentia contendere possitis. Ihr
seid jetzt heller denn die Sonne /
und schöner denn die Engel. Quoni-
am amicti & exornati estis iustitia per-
fecta, non quidem Angelorum, sed ipsius
Fily Dei. Vestra iustitia est iustitia di-
uina, seu iustitia Dei. Ach ir seid Göt-
ter. De reconciliatione autem facta in-
ter nos & Deum in baptismo, idem Apo-
stolus ait, Rom. 5. Reconciliati sumus
Deo per mortem filij eius. Item Ephes. 2.
ἀποκτείνων τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ. Er hat
die feindschaft in Gottes herz ge-
tödtet / das nichts anders darinn
B vber-

Überblieben ist / denn eitel vetera-
liche liebe vnd trewe. Er stelle sich
auch so schwarz vnd vnfreund-
lich / wie er jmer wolle. *Idq̄ omne Fi-
lius Dei hoc optimo fine fecit, ut dulcissi-
mo pacis fructu beati essemus per totam
vitam. Dicit enim Esaias Propheta,
cap. 53. Disciplina pacis super eum. Hoc
est, Ideo Filius Dei in se deriuauit molem
nostrorum peccatorum & iræ Dei, ut
nos liberi essemus, & quasi in iugi con-
uiuio, perfusi incredibili sensu iustitiæ &
gratiæ Dei, delicijs æternæ salutis afflu-
eremus, summoq̄ ocio perfectaq̄ tran-
quillitate, sopito in nobis omni mærore
ac pauore, fruemur.*

*Huc accedit seria Filij Dei voluntas,
qua nobis imponit, ut hunc suæ mortis
ac resurrectionis, nostri autem baptismi
& iustitiæ luculentissimum fructum, pa-
cem nimirum, animis nostris inseramus,
foueamus*

foueamus, & mordicus teneamus: eamq;
omnibus doloribus & pauoribus, sua
sponte in molliculo nostro corde enascen-
tibus, vel à Diabolo & eius organis in
nobis excitatis, opponamus. Sæpe enim
repetit hanc vocem: Pax vobis. Pax
contra peccatum. Pax contra Dei iram.
Pax contra Legem. Pax contra Dia-
bolum. Pax contra mundum. Pax con-
tra mortem. Et Ioannis 14. inquit:
Ne turbetur cor vestrum. Q. d. Volo
vos absq; omni dolore, metu & cura vi-
uere. Vacent corda vestra omni pertur-
batione. Tali enim cultu mihi non serui-
tur, sed potius Diabolo, hosti salutis ve-
stræ, cui volupe est, sanctos mærore con-
fici. Quid quæritis? Was wollet jr
viel sagen? Habt jr doch schon ewi-
re seligkeit hinweg: Vnd dieselbe
viel herrlicher / reichlicher vnd
überschwenglicher / als jr sie in
B 2 Adam

Adam nie verloren habt. Ihr sol-
tet mit Adam vngern wechseln.
So zörnet auch ja Gott der Herr
mit euch nicht mehr / vmb der vber-
schwenglichen Gerechtigkeit vnd
Kindschafft willen / wie er spricht /
*Esaie 27. Mihi non est ira, scilicet he-
rilis, sed sola paterna.* Bey mir ist kein
zorn. Vnd *cap. 54. Iuravi ne irascar
vobis. Ich habe geschworen / das
ich mit euch nicht zörnen wil.*

*Quapropter oro & obtestor omnes
credentes in Christum & baptizatos, hoc
est, omnes iustos & reconciliatos Deo,
Inprimis autem afflictas & consterna-
tas mentes, ne tantam gratiam frustra
acceperint: sed ut sua liberatione &
salute rectè uti ac frui norint, rerumq;
optimæ paci se dedant, & corda sua ad-
uersus omnem cruciatum & trepidatio-
nem,*

nem, cum in vita, tum in morte, ea ipsa muniant atq; obfirmant, iuxta Pauli uocem Philip. 4. Pax Dei, quæ superat omnem intellectum, custodiat corda uestra, scilicet aduersus insultus Diaboli, & seditiosorum hominum, qui perpetuam damnationem & mortem, liberatis, iustis, & Deo acceptis, propter peccatorum reliquias, quibus ipsi tamen præ cæteris abundant, intonare consueuerunt.

Lasset euch ewren Trost vnd friede nicht nemen: Denn er ist ewer etwiger vnd höchster schatz. Forti & heroico animo estote præditi, & dicite cum Dauide βασιλικός: In pace cubabo & obdormiam: neq; curabo multas myriades aduersariorum. Et cum Leone Luthero, Gal. 2. Weil ich ein Christen bin / wil ich fortan frey / sicher vnd stolz sein / nicht in meiner / sondern in meines Herrn Jesu Christi Ge-

B 3 rech-

rechtigkeit/ vnd in der ewigen gna-
den Gottes/ mir auff ein mal genz-
lich in meiner lieben Tauffe ge-
schencket / Vnd wil vngerne fra-
gen/ ia nicht eins wissen/ ob irgends
eine Sünde / oder gerechtigkeit/
vngnade oder Todt / in der Welt
verhanden sey. Denn ich bin vber
Sünde / Menschliche gerechtig-
keit/ vngnade/ Todt vnd Helle weit
erhaben / vnd sitze mit meinem
Herrn Jesu Christo zu der rechten
Gottes / meines himlischen Va-
ters. Ich bin der Sünden vnd dem
Tode mit Christo ein mal gestor-
ben / vnd lebe jetzt der ewigen Ge-
rechtigkeit vnd der ewigen Gna-
den Gottes/ im Himmel/ vnter allen
lieben heiligen Engeln.

*Hoc autem fiet, si tu, mi Christiane,
plena & firma animi fiducia, in tuam
ipsius*

ipsius salutem, quam semel & integre in
baptismo nactus es, recubueris: & pro
hoc eximio dono Spiritum sanctum se-
dulo oraueris. Nam fructus fidei, est al-
ma pax, quæ tamen orantibus quotidie
augetur & amplificatur. Trocedor fuis
ille pius ac modestus Ludimagister, ora-
re quotidie est solitus: Iesu Christe, Do-
mine mi, concede mihi hodie diuinam tu-
am pacem, qui tu mihi æternam salutem
iam pridem donasti. Quoniam quid est
parta & concessa salus, absq; sensu pa-
cis? Muni obsecro cor meum superemi-
nenti pace tua aduersus omnia tela Di-
aboli, nunquam in me sæuire cessantis:
& aduersus subitos inopinatosq; ca-
sus variæ fortunæ, quibus hæc mise-
ra vita exposita est. Quia autem pau-
ci ita orant in tanta morum ferocia, &
auri habendi cupidine, pauci etiam dul-
cissimum pacis fructum, hoc est, regnum

B 4 cælo.

cælorum persentiscunt. Impiis quoq, seu operarijs iniquitatis non est pax, dicit Iehoua apud Esaiam cap. 48. Sunt autem impij seu Poale Auen operarij concupiscentiæ, non tantum illi, qui omnibus cupiditatibus frena laxant, & innocentes iniquè premunt: sed etiam hi, & quidem in primis, qui contra Dei verbum, propria libidine ducti, nouam iustitiam excogitant, & novos cultus instituunt, in eisq, confidunt. Hisce Pharisæis & Iesuitis nulla est pax, seu conscientie tranquillitas, inquit Dominus: sed Erinnidum facibus & flagris horribiliter concutiuntur, utut in medio cælo volare videantur.

Etsi autem omnes sancti, præsertim verò literati, qui puram Euangelij doctrinam in scholis & templis fideliter discunt & docent, inopiæ, inuidiæ, calumnijs, exilijs, ægrotudinibus, & alijs

alijs miserijs obnoxij sunt: quemadmo-
dum Paulus inquit: 1. Corinth. 15. cap.
ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμεν. Miser-
rimi omnium hominum sumus: Tamen
hæ ipsæ miserix non tanti sint sanctis,
ut per ipsas in animis suis salutiferam
pacem deuastari sinant. Quinimo pax
illa se longè supra omnia aduersa effe-
rat, & imperet in sanctis, & de cunctis
aduersis triumphet. Coll. 3. Nondum vo-
catus es, mi docte, pie, & honeste adole-
scens, ad certam militiam, ad coniugij
γλυκυπικρίαν, & ad externorum bonorum
lubricam possessionem: noli propterea
curis angi: sed parce tibi ipsi, & spem
optimam concipe mente. Quoniam qui
tibi dedit vitam, salutem, ingenium,
eloquentiam, & alias animi præclaras
dotes, quibus tu blattas & curculiones,
lappas & tribulos excellis: is simul ac
sydus tuum illuxerit, reliqua adijciet

B 5

tibi

tibi affatim, & ad insperatum prosperi-
tatis culmen te euehet, omnibusq; tuis
osoribus & oppressoribus sublimiorem
ac cariorem reddet. Affirmat enim scri-
ptura, Psal. 37. Certè finis pij & mo-
derati hominis erit pax. Sicut enim
Senectus Tullyj Hostily, pauperis &
afflicti Romani, excellentissimis orna-
mentis decorata, in excellentissimo ma-
iestatis fastigio fulsit: Ita omnes pij, post
exantlatos tot labores, tot miserias, tot
pericula, tot angustias, tot dolores, tot
gemitus, tot lacrymas si non in hac, certe
in altera vita, excellentissimis
decorati ornamentis, in ex-
cellentissimo maie-
statis fastigio
fulgebunt.

De

DE GAUDIO
IN SPIRITV
SANCTO.

REGNI SEV OF-
ficij Christi præclarum ex-
tat elogium apud D. Ioan-
nem cap. 10. Ego veni, ut
oves meæ vitam habeant, & abundanter
habeant. Hoc est. Ego Filius Dei in hoc
factus sum homo, & victima cruenta,
pendens in cruce, ut electæ & credentes
oves meæ non tantum æternæ iustitiæ
decus æternæq; adoptionis gloriam &
maiestatem ex me habeant, verumetiam
ut æternæ vitæ dulcedine fruantur. Est
autem vita æterna non tantum illa im-
mortalis & incredibilis beatitudo in cœ-
lo, quam animæ nostræ ex utrisque corporibus
expectant: sed etiam gaudium animæ
in hac vita per agnitionem & fidem re-
missio-

missionis peccatorum & gratia Dei à
Spiritu sancto in nobis excitatum. Die
innerliche geistliche freude des her-
zens. Nam anima libera & pura intu-
ens illam illustrem magnificentiam ma-
iestatis suæ, quam accepit in baptismo,
non potest se continere, quin sancti Spi-
ritus instinctu inenarrabili modo exul-
tet. At qui tali vita seu gaudio vult esse
præditos, imo abundare, omnes in se cre-
dentes & baptizatos ipse Filius Dei:
quemadmodum hac voce testatur: Ego
veni ut vitam habeant, & ut illam
abundanter habeant. Des Herrn
Christi meinung ist / das seines
Reichs Fürsten / angethan mit ewi-
ger gerechtigkeit / vnd ewiger kind-
schafft / von hertzen / vberschweng-
lich / vnd vber alle massen frölich
sein sollen. Non vult quenquam degere
in tenebris ac tormentis mortis, seu do-
lorum:

lorum: sed vult omnes viuere in luce &
delicijs lætitiæ exquisitæ. Non vult ani-
mos leuiter tinctos esse quantulocunque
gaudij rore: sed toto pelago lætitiarum
vult eos esse perfusos. **Unser Herzen**
sollen trieffen / ja fliessen von gros-
ser wichtiger freude. Vocatur autem
talis vita seu lætitia in scriptura, Vita
æterna: quia est initium vitæ æternæ,
& quia debet in nobis perpetuo durare.
Es sol ein jmerwerende vnd zunec-
mende freude sein. Sicut enim iustitia
nostra æterna est, & gratia Dei æterna,
ita etiam hoc ipsum gaudium, quod est
fructus iustitiæ & gratiæ tantæ, in no-
bis debet esse æternum. Nos Christiani
debemus esse viri gaudiorum, nō tantum
summorum, verum etiam æternorum.
Wir sollen stets so vberaus lustig
vnd frölich sein / als ob wir schon
im Himmel weren. Quoniam sic canit
regius

regius Propheta, Psalmo 32. Lætamini
in Iehoua, & exultate iusti. Et Psal. 68.
Iusti lætabuntur & exultabunt coram
Iehoua, & gestient præ lætitia. Item Esa-
ias cap. 5. Redempti à Domino reuertentur,
et venient in Sion cum cantico, eritq;
gaudium perpetuum super caput eorum,
& apprehendent lætitiã & exultationem,
fugato dolore atq; mœrore. Sic &
cap. 61. Gaudium æternum erit eis. Quor-
sum videtur respexisse Apostolus, quan-
do ad Philippenses in hunc modũ scripsit:
Gaudete in Domino semper, & iterum
dico gaudete. Nam si filij huius seculi gau-
dent de quantulacũq; umbra externorum
bonorum: quanto magis nos gaudere, &
omnibus lætitijs incedere æquum est ob
ipsa vera & solida bona. De Apollonio
Eremita talis extat narratiuncula in Vi-
tis patrum: Supra modum lætitiã & gau-
dium inerat ei, & reliquis fratribus: tan-
taq;

taque exultatio, quanta haberi ab ullo homi-
num non possit in terris. Nullus in eis tri-
stis omnino inueniebatur: sed si aliquis
visus fuisset aliquantulum mæstior, statim
Pater Apollonius causam mæstitiæ inqui-
rebat, et arguebat. Monebat ergo eos di-
cens, non oportere prorsus inesse tristiti-
am his, quibus salus in Christo est, et spes
in regno cælorum. Tristentur aiebat Gen-
tiles, et lugeant Iudæi, Christiani verò
letentur. Nam si illi qui terrena diligunt
super fragilibus et caducis rebus letan-
tur, nos qui firma ac stabilia bona, et tan-
tæ gloriæ spem habemus, cur non omni
exultatione letemur? Lutherus quoque in
Epistola quadam disertè scribit, se omni-
bus modis affectare et quærere occasio-
nes honestorum gaudiorum et volupta-
tum, seque toto pectore auersari et detestari
omnem hypocrisin, religionem in morosi-
tate ponentem. De Agesilao refert Xeno-
phon,

phon, quod fuerit εὐελπίς, εὐθυμῶς καὶ ἀειίλα-
ρός Plenus optima spe, fidenti animo, &
perpetuo gaudio. Agesilaus ist immer vol
guter hoffnung / vol muts etwas
anzugreifen vnd auszurichten /
vñ voller freude gewesen. Qui tamen
fuit homo gentilis, ignarus fontis veri
gaudij, hoc est, destitutus consolatione æ-
ternæ salutis & vitæ. Talis autem vita
seculatitia est unica & vera vita: sicut
dolor è contrario mors est atq; infernus.
Quin & nutricula est bonæ valetudinis
longiorisq; æui, quemadmodum Nehemi-
as testatur cap. 8. Ne contristemini, quia
gaudium Iehouæ est robur vestrum. Wer
in Gott frölich ist / der ist mechtig
vnd thetig / ein trawriger ist todt /
vnd kan nichts ausrichten. Et Syra-
cides cap. 30. Gaudium cordis ipsa vita
hominis est, & exultatio alicuius dierum
productio. Imo est præcipuus cultus noui
Testa-

Testamenti, quo Deus & Angeli unice
delectantur, & quo Diaboli fugantur.
Expresse enim dicit Psalmus 100. Ser-
uite Iehouæ in lætitia, introite in conspe-
ctu eius in exultatione. Quod ipsum si sa-
tis intelligeremus, Bone Deus quàm be-
ati essemus? Ediscant autem hoc loco ado-
lescentes Epistolam Pauli Manutij ad
Benedictū Rambertum scriptam, in qua
extat hæc præclara commonefactio: Sed
ô Ramberte, audi me hoc verissime mo-
nentem: nihil agis, nisi iucundè viuas. Si
vis te tibi restituere, des te ad hilaritatē
oportet, & ex animo tuo dispellas, si qua
tristium cogitationum residet nubecula.
Hanc esse præstantissimam medicinam,
vel potius unam medicinam, me quidem
superioribus temporibus eodem morbo la-
borantem, docuit euentus. Quare te rogo,
ut pro eo, quanti ipse tibi es, quanti quæ eti-
am nos apud te sumus, quorum salus in
C tua

tua salute posita est, des operam ut veterem morbum noua ratione cures, & aliquando istam turbam medicorum malam in crucem iubeas abire, qui te pharmacis non solum diuersis, sed etiam contrarijs integrum iam annum lacerant, dum latentem in obscuro veritatem tuo periculo quaerunt. Huc usq; Manutius. Sed si quisquam est, qui rationem iucundè et optimè viuendi perdiscere cupiat, is legat Colloquium Erasmi senile, ibi reperiet hac de re egregia admodum dogmata, huc pertinentia.

Prouenit autem letitia spiritalis, seu vita aeterna, ex lectione, auditu & meditatione verbi diuini, quod Euangelium appellatur. Quoniam sic inquit Esaias Propheta cap. 55. Audite & viuet anima vestra. Höret / so wird ewer Seele leben. Item. Höret mir zu / vñ esset Das gute / so wird ewer Seele in wol-

wollust fett werden. Hoc est. Audite
vocem Euangely, inde capiet anima ve-
stra maximam voluptatem. Nulla enim
harmonia dulcior, penetrantior & effica-
cior est, syncera Euangely voce: quæ est
vehiculum sancti Spiritus, per quod ita
efficax est in electis, ut eius contactu sta-
tim illorum mentes percellat, recreet, &
in cœlum usq; euehat. Quapropter cum pij
audiunt vocem Euangely, & sentiunt se
per eam moueri, non dissimulent operatio-
nem sancti Spiritus, sed liberè eam profi-
teantur, & cum Monica Augustini ma-
tre exclament: O amici subuolemus in cœ-
lum. Quoniã hæc est vita, aut nescio quid
sit. Philippo Macedone à Quintio Flami-
nio, Consule Romano superato, cum in
Istmyis ad spectacula tota Græcia conue-
nisset, Flaminus tubæ signo, silentio fa-
cto, per præconem hæc verba recitari ius-
sit: Senatus P. Q. R. & Quintius Flami-

nus Imperator, omnes Græciæ urbes, quæ
sub ditione regis Philippi fuerunt, liberos
atq; immunes esse iubet. Quibus auditis
maximo et inopinato gaudio homines per-
culsi, primo veluti non audissent obticue-
runt. Iterata deinde pronunciatione præ-
conis, tantum cælum clamoris alacritate
compleuerunt, ut certe constet, aues quæ
super volabant, attonitas decidisse. Das
ist ja ein herzhliche freud vñ wonne
gewesen. Quanto magis nos cælum lætis
clamoribus complere debebamus, audita
voce libertatis nostræ æternæ, quam in
Christo habemus. Neq; vero in nobis im-
pediat vel deuastet initia vitæ æternæ
Leo iste infernalis, & autor mortis, qui
singulari artificio continuum & acrem
mærorẽ cordibus nostris instillare nouit,
quo eò citius arecant & contabescant.
Die höchste tyranney des Teuffels
ist / Christi freudenreich in vns zer-
stören /

stören / vñ eitel betrüchte Bellerophon-
tes aus vns zu machen. *Huic crude-
lissimo hosti nostræ salutis opponamus ar-
dentissima vota, quibus precemur Deū,
ut lucem fidei, pacis ac gaudij in nobis se-
mel accensam, non patiatur rursus extin-
gui. Si te natura finxit de luto tristiore,
mi optime Christiane, vel quotiescunq; ani-
mum tuum adstrictum iam satis mærore
nouus ardor infestat, utere hac medicina,
Ora Filium Dei, ut te ab isto iugeliberet, &
& te in libertatem filiorum Dei vindi-
cet, omnemq; dolorem in te aboleat. Ach
mein lieber Herr vnd Gott / errette
mein armes hertz von dieser gros-
sen angst vnd qual / vñ gib mir wi-
derumb freude vnd wonne. Audi
quoq; consolationes amicorum, quorum o-
ratio prudens & tempestiua est instar fa-
ui mellis, seu instar roris matutini, in ve-
hementiori æstu. Neq; verò etiam turbe-*

mur ad rabiem furentis mundi, quem con-
stat mancipiū Satanae esse, nec quicquam
aliud posse, quā pijs pro luculentissimis
beneficijs serpentinam gratiam referre.
Wer in dieser Welt sein wil / Der mus
sich von Schlangen beissen vnd ste-
chen lassen / bis in den Todt. Oportet
sanctos undiquaq; infinitam iniuriam ac-
cipere, et dissimulato dolore, sereno vultu
impudentissimis hostibus ablandiri, &
insuper gratias ipsis agere. Pia, doctæ,
modestæ & innocentes Luscinia, quæ
accipitrum rostra & ungues aliquoties
degustarunt, semper anxie pauent, teste
Esaia c. 31. Tu formidas iugiter tota die
à facie furoris eius qui te affligit. Du ge-
denckst jmer / Der vnruhige boshafftis-
ge Feind werde hinder dir her sein /
vnd dir ein neues zurichten. Sed Filius
Dei Dominus noster Iesus Christus non
vult nos adeò pusillanimes et anxios esse,
perpetuisq; pauoribus indulgere, ac ijs ex-
crucio

cruciari, quasi verò princeps huius sæculi
solus viueret, ipso extincto. Non mortu-
us est Dominus noster Iesus Christus, sed
viuit, & vicit imperatorem ac instigato-
rem huius mundi, ne ulterius possit gras-
sari, inflammando aduersus nos impiorum
pectora, & virulentissima ipsorum ora,
quã fas est. Ipse enim est Moschia hacho-
sim, Seruator sperantium in se. Et ita
complectitur et exosculatur eos, quemad-
modum mater filiolum gremij sui. **Es ist
nicht zu sagen / wie lieb der Herr die
seinen hat / quos sibi gratuita beneuolen-
tia, secundum beneplacitum voluntatis
sue deuinctos habet. Quapropter ita affa-
tur eos apud Esaiam cap. 51. Ego ego sum
consolator vester, quis igitur es tu, ut ti-
meas ab homine mortali, & à filio homi-
nis, fæno? Nunquid oblitus es Domini
factoris tui, qui extendit cælos, & funda-
uit terram? **Las jmer hin wüten deine
Seinde!****

Feinde/gros vnd klein/ mit Iestern vñ
schmecken/ vnd womit sie wollen/ so
lang es sie gelüftet/ dir ohne schaden.
*Cum enim maxime videntur contra te
agere bestiae terræ, maxime pro te ege-
runt & agunt.* Es ist doch eitel heil vñ
auffnehmen/ alles was den Christen
von den Vnchristen widerferet. Vnd
wenn man gedencfet/sie werden jetzt
durch vnterdrückung klein gemacht/
so werden sie durch Gottes segen vnd
erhöhung allererst gros. *Tandem verò
sicut rabiosi fluctus ad scopulos marinos,
ita omnes impij seipsos collidunt.* Sie
rennen jnen doch selbst endlich die her-
zen ab/ mit jren eigen Spiessen/ die
lausigen Hunde *Sis igitur leto & opti-
mo animo etiam in medijs aduersis, fidu-
cia gratiæ, præsentia & auxilij diuini.*
*Quoniam letam catastrophem cunctorū
malorum tuorum propediem videbis,
& de hostibus tuis imperatorie
triumphabis.*

F I N I S.

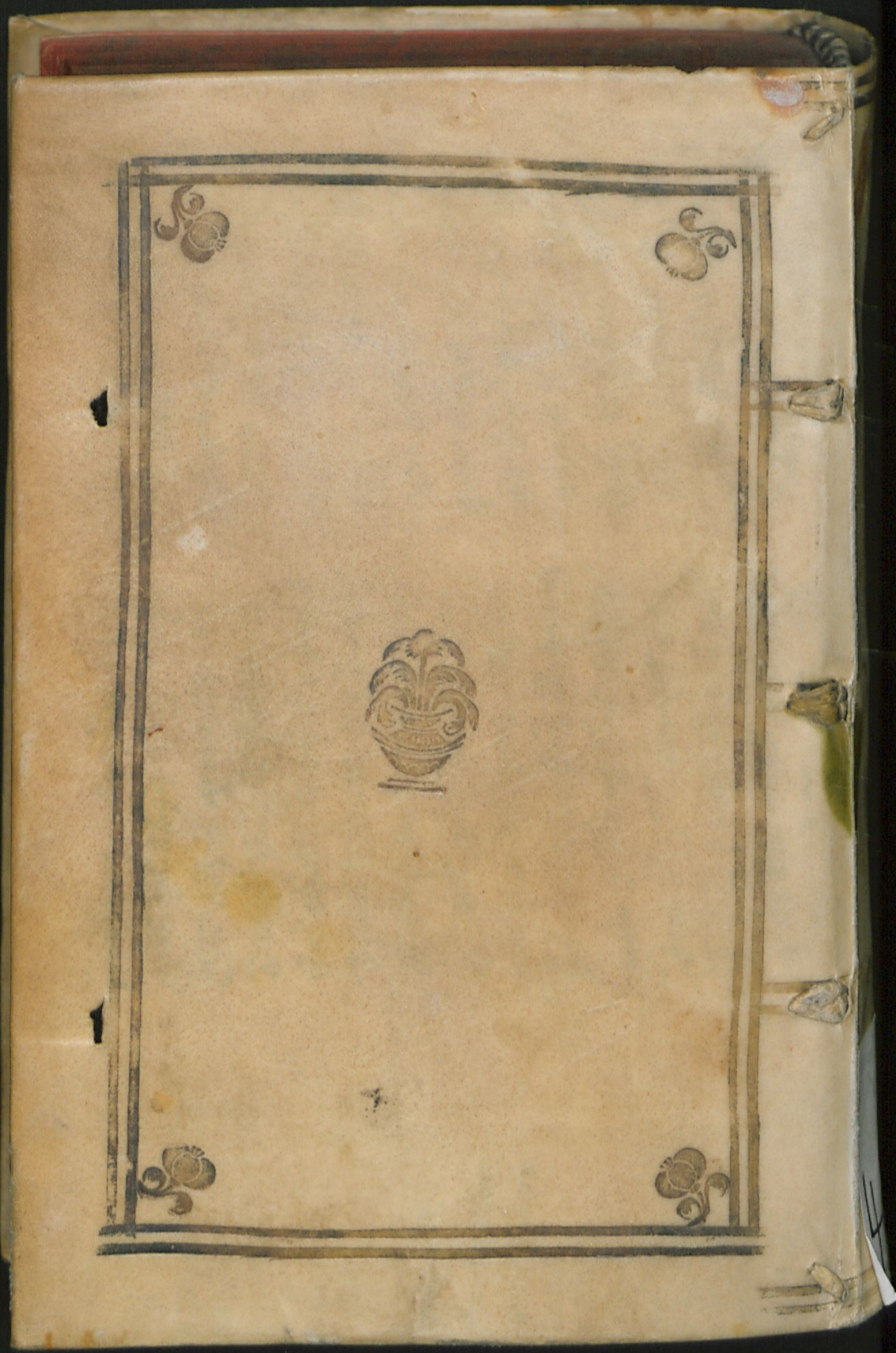
AB 46 13
AB 46 / n, 12

ULB Halle 3
002 683 717

St

6

DEFIDE,
P A C E,
Gaudioq; in
Spiritu san-
cto.

Violæ tres,

STEPHANI
Prætorij.

I S S S.

